

ACC. N:R M. 15190:1-10.

Landskap: Skåne Upptecknare: Nils Månsson, Lördala
Härad: V. Gönge Berättare: olika personer; se uppt. bl-
Socken: N. Mellby Berättarens yrke: den baksida!
Uppteckningsår: 1960 Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Bad. s. 1-10.

N. No. 159

5/5-60

Varmbad inomhus vid den kallare årstiden förekom i mitt föräldrahem i Sösdala nr 15 på 1890-talet . Det var inga regelbundet återkommande bad som upprepades med jämna mellanrum , t.ex. en gång i månaden eller så. Efter allt julstöket var det däremot vanligt att vi ordnade till med någon sorts tvättning av hela kroppen och det skedde vanligen i en bakstuga där det fanns cementgolv på vilket man ställde in en större balja = en avlång tvättbalja som det gick att sätta sig ner i . Det var ju brukligt att det bakades minst tre bak bröd till jul och detta gjorde att bakstugan blev grundligt uppvärmd , först genom det starka uppehållningen av själva bakugnen och sedan av den utsopade glöden som kunde ligga kvar på spiselhällen och sprida en bestående värme .

En kittel eller större gryta som var inmurad var lämplig att värma badvatten i och alltefter som badvatten gick åt fylldes det på med kallt vatten för vidare uppvärmning till dess alla badat . Någon särskild ordningsföljd i badandet förekom inte, men vill jag minnas att min mor i regel badade

först och sen kom vi andra i familjen efter som vi hade tid .

Även tjänstefolk , då vi hade några, badade , i regel sist . Vill också minnas att vi skrubbade varandra på ryggen medan man för övrigt klara av tvättningen själv . Det hände allt att vi badade också till påska , men däremot inte till pingst , för då kunde det gå att bada ute, om det blev varmt nog därtill.

På den tiden , då vid sekelskiftet tröskade vi på gammaldags vis med stifttröskverk som drev med hästvandring och så harpade vi säden med en harpa som drogs för hand och särskilt harpningen smutsa ner förskräckligt . Tröskdammet och harpdammet trängde in under kläderna och i förening med svett från kroppen blev man oerhört smutsig , och spottade svart ett par dar framöver efter ett sådant arbete . Då blev det anledning till extra tvättning även om det inte var högtid , det räckte inte med att tvätta bara händer och ansikte utan hela kroppen . Även vår bruket med dess myckna harvning i torr jord smutsa ner ordentligt och ben och fötter fick tvättas ofta för att inte bli helt svarta .

Något gemensamhetsbad förekom inte av naturliga skäl då det inte

fanns något särskilt badrum eller bastu. Det var ett rätt så besvärande företag att ordna för dessa bad då ju vatten fick bäras in från brunnen och så bäras ut igen efter användningen och det fordrades dessutom extra elledning för att få vattnet uppvärmt, och detta gjorde att baden inte upprepades så ofta som vore önskvärt då man trött efter hårt arbete kom hem och behövde vila.

Vad som här beskrivits om bad i mitt föräldrahem kan säkerligen med någon liten variation också sägas om övriga bondehem i socknen och även i arbetarhemmen på landsbygden och i Sösdala samhälle.

På herregårdarna, vi hade fyra sådana förr, fanns ej heller några badrum, men väl stora kök som herrskapen kunde använda för extra bad åt familjens medlemmar. Härvidlag har jag uppgifter från min gamle vän Nils Truedsson, Sösdala (har haft jordbruk i Maglö) född och uppfödd i Björkeberga, födelseår 1879.

Han berättar, På Björkeberga gård brukade husbondefolket ta in en större avlång balja i köket, värma vatten på spisen och så tvätta sig i baljan en efter en. Det fanns också flygelbyggnader på Björkeberga (två stycken) numera bara en som innehöll

bakstuga och s.k brygghus där det kunde värmas vatten för bad .
Nils Truedsson tillägger ~~XXXXXXXXXXXXXXXX~~ , som tjänat på gården ,
dessa bad gällde inte tjänstefolket .

På Fredriksberg, en annan av socknens herregårdar , finns ännu
ett par flygelbyggnader och i en av dessa fanns förr en stor öp-
pen spis och vid sidan om den en "hävarm" , en hissordning för
att kunna lyfta på och av spisen stora kittlar . Det var gårdens
gamla ysteri och fanns således här stora möjligheter ordna för
bad också . I hur stor utsträckning här badades är mig inte be-
kant . Det är inte troligt att det skedde ofta då det inte ingick
folkets
levnadsvanor att bada något vidare och härifrån utgjorde herrska-
pen inget undantag. Den slutsatsen gör man när man får upplysning
om hur det var förr på Maglö , en annan av socknens herregårdar .
Nils Olsson. Sösdala född 1874 tjänade kusk hos Wredarna på Maglö
i sin tidiga ungdom och han har berättat att det fanns ingen som
helst anordning för bad på Maglö , vare sig för herrskapet själva
eller för tjänstefolket.

I stor utsträckning saknas det anordningar för bad ännu på

landsbygden och även i de äldre bostadshusen i Sösdala Municipal
samhälle . Där nybyggnad sker på landsbygden och i samhället blir
det vanligen badrum och i några enstaka fall inreds det badrum i
äldre hus också , men det har säkerligen inte skett en sådan för-
bättring på mer än en tredjedel av ställena.

Det kan tilläggas att man bada vanligast på kvällen och gick
till sängs sedan . använde en gammal handduk att torka sig med
och tog ett helt vanligt tvål som rengöringsmedel eller också så-
pa . Man fick stå och sitta i badbaljan bäst man kunde , att ligga
raklång i badet var det inte plats för . Någon begjutning av vat-
ten var inte möjlig utom i fall någon var behjälplig vid badet .
Något extra med måltid vid badet förekom inte alls och att någon
rekvirera eller lånade badkar har jag aldrig hört talas om.

Bastu.

Någon sorts bastu har jag inte hört talas om här i socknen i
äldre tid och inte min far hellre , född i Huaröd 1846. En privat
bastu har vi här i samhället som är öppen för allmänheten viss dag
i veckan och är den jämväl öppen för skolbad , en anordning 20 år
gammal

Den äges och drives av disponent Gunnar Olsson, Sösdala.

Det är alltså en nybyggd bastu och uppvärms från en värmepanna helt modernt, och det ingår ju inte i detta frågeformulär att beskriva bastun i övrigt.

Kallbad

Om det badades anmärkningsvärt litet under den kalla årstiden så badades det så mycket mer under sommaren d.v.s. utomhus åtminstone av oss yngre som började bada ibland redan i april. Av landets 80 tusen sjöar har vi ingen enda i N.Mellby, men väl en liten strandremsa vid en liten sjö som heter "Rönissasjön", en sjö som i min barndom sades vara 10 tunnland stor.

Den ligger i en djup dalgång där gränsen går mellan N.Mellby och Häglinge så det är endast halva sjön som räknats till vår socken.

Nu är sjön så gott som helt igenvuxen och alldeles ur räkningen som badplats. Förr fanns det ett badställe vid den östra kanten ~~XXXX~~ ~~sj~~ av sjön där vi på 1890-talet och en 30 år framåt badade inte bara under söndagar då det var mycket folk där en varm söndag utan också vardagskvällar då dagen varit särskilt

varm och svettig . Sjön var som sagt 10 tunnland stor och hade formen av en elips och det var alla unga pojkars strävan att lära sig simma så pass bra att man kunde simma tvärs över den lilla sjön. När det inträffade räknades man som simkunnig och noterades med en viss stolthet . Någon simlärare i egentlig mening fanns inte utan de äldre pojkarna fick lära de yngre och fick man försiktigt hålla sig så nära kanten att man kunde bottna när krafterna tröt. Några hjälpmedel i form av simdynor hade vi inte , möjligen kunde vi vrida ihop en bunta vass och plasera under magen som hjälp att hålla kroppen uppe, men det var allt . Vi som bodde i södra delen av socknen hade endast en 3 a 4 kilometer till Tjörnarpsjön dit vi gärna åkte cykel och bada där. Den sjön är betydligt större än Rönissasjön och och är ju en bra badplats ännu , med flera badställen och bra vatten . Sjön har ju inget kloakutsläpp och är därför vattnet relativt rent sådant det kommer från småbäckar från skogarna. De som bodde i norra delen av socknen färdades till Finjasjön för att bada , fast dit var det närmare en mil .

Så lång sträcka som en mil körde man inte en vardagskväll efter en dags hårt arbete , men väl på söndagen då ungdomarna åkte dit i flock , badade och hade trevligt , berättar Nils Truedsson , förut omnämnd. Det var inte endast sjöarna som medgav badmöjligheter , det finns gott om vattendrag i vår socken med tillhörande kvarndammar och i dessa vattendrag och kvarndammar badades det flitigt kanske mest för tvättning av kroppen och mindre för simning och andra rörelser i vattnet: Hemma på vår gård Sösdala nr 15 flöt Tjörnarpbäcken genom ägorna och låg således nära till för oss , att i den ta ett dopp under varma sommandagar då man svettades under klöverhösten på fälten och på kvalmiga höskullar. Det hände ofta att man på väg hem på kvällen ,lätt klädd i en skjorta och ett par byxor , lade av kläderna och fick sig ett svalkande bad innan man gick hem och lade sig. Vad jag här i korthet berättat om mig själv kan sägas unga pojkar i allmänhet och beträffande simning var det en och annan som hade särskilt fallenhet för denna sport och fick stor färdighet , särskilt en mins jag som hade lika lätt för

att simma som för att gå , d.v.s han kunde simma nästan hur långt som helst. Vilka var det då som badade kallbad ute? Ja det var mest ungt folk och av dem mest manliga , kvinnorna badade de också men inte i samma omfattning och så allmänt som männen . Gamla gubbar och gummor badade så gott som aldrig , vet knappast om att min mor badade ute och mycket litet min far heller . Det var i hög grad individuellt med bad hos de äldre allt efter som blivit vanda från ungdomen. En kopparslagare , som för övrigt farfar till professor Bertil Malmberg i Lund, bodde några år nära intill vårt han badade lika flitigt som vi pojkar och var kunnig i simning och dykning som han lärde oss så bra det nu gick. Dessa gamla gubbar och gummor som bodde i små hus med tillhörande täppa lite överallt i socknen vad de försummade renligheten . Svarta och bruna om händerna gick dessa gummor och lagade maten och en snusdropp från näsan föll rätt ofta ner i gröten och gubbarna som gick ute och rörde i allt möjligt och lade in en mulbänk av snus i munnen då och då de var lika smutsiga de också.

ACC. NR M. 15190:10.

Sista arket.

Låt mig helt kort säga till sist att baddräkt helt okänd för oss ^{var}

i ungdomen och gemensamhetsbad för båda könen förekom inte.

Beträffande simsätt så var det huvudsakligen bröstsim och en och annan kunde också simma på rygg, men därutöver ingenting .

Offentliga badinrättningar finns inte ens nu, vad nu gäller varmbad inomhus . Lillsjödalsbadet som ligger 3 kilomer norr om Sösdala är en baddamm som iordningställdts med kommunalt stöd men startats på enskildas initiativ . Det är i bruk ännu och bra

besökt. Att vi har ett varmbad i Sösdala som äges av enskild men öppet för allmänheten vissa dar i veckan har jag redan nämnt.

Själv fick jag eget badrum år 1933 då jag byggde det hus som jag ännu bebor, och badrum ^{har} det blivit mer och mer både i samhället och på landsbygden . Det är väl mycket få hus som bygges numera som inte har badrum fast det måste sägas det kommer inte på en gång utan sakta efter hand som nybygge och grundligar reparationen genomföres . Början på detta bruk torde kunna räknas omkring 1910 , före den tiden var det nog inte många badrum i vår socken.

Aida M. Andersson

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

10